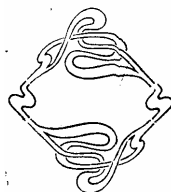

AZ EGYKE-GYERMEK

ÍRTA

NÓGRÁDY LÁSZLÓ DR.

HUNGÁRIA KÖNYVNYOMDA BUDAPEST.

*Méltóságos Rákosi Jenő úrnak,
a harmincmillió magyar nagy álmodójának.*

Tartalom.

I.

Adatgyűjtés ez egyke-rendszerről.....	9
Az egyke-rendszer okai	13
Az egyke-rendszer hatása a családra és a társadalomra gaz- dasági és erkölcsi szempontból	20

II.

Az egyke-gyermek jellemzése	25
Az egyke-fálu.....	31

III.

Védekezés az egyke-rendszer ellen	36
Befejezés.....	39

Előszó.

Az a kép, melyet alább megrajzolok az egykéről, amint írásomban jelzem is, nagyon szomorú és sötét. Ez, bár természetes, mégis magyarázatra szorul. Természetesnek kell találni azt, hogy egy olyan munkában, mint az enyém is, mely az egykét nem mentegezni, hanem leleplezni akarja, azon adatokat találjuk csoportosítva, melyek mellettünk s nem ellenünk szólanak. De én az igazságot nem a magam, hanem az igazság szempontjából akarom: céloom tudományos. És épen mivel ez volt előttem, kell magyarázatot adnom arról, hogy mégis miért festem az egykét oly komor színekkel.

Hogy és honnan szereztem adataimat, elmondom alább, itt csak azt emelem ki, hogy adataim nagyobb részét notórikus egykés községekből való, tehát olyan helyekről, ahol az egyke hatása a legszembeötlőbben mutatkozik, hol rombolásának eredményei a legvilágosabban láthatók.

Figyelembe kell venni azt is, hogy az adatgyűjtők ép azok, kiket legközvetlenebbül érint az egyke, tehát az egykéről szóló véleményeiket szubjektív felfogás is befolyásolhatta, s ép emiatt megeshetett az, hogy pusztán azon adatokat jegyezték nekem fel, melyek az egyke ellen a legerősebben szólnak. E kis aláfestés még élesebbé vált azzal, hogy én a szétszórt, különböző helyekről való adatokat összefoglaltam egy egységes képben. Ha külön-külön oda írhattam volna, hogy mely adatot kitől kaptam s mely községből (de ezt nagyon is érthető okból nem tehettem), akkor mindjárt vesztett volna a kép komorságából.

Így úgy tűnik fel, mintha minden romboló tünete az egykének minden helyen együtt jelentkezne, mintha mindaz az erkölcsi rossz, melyet például az egyke-gyermekről felhozok, minden egyes egyke-gyermekben meg lenne. Holott az igazság az, hogy ezek a jelenségek hol itt, hol ott mutatkoznak és nagyon természetes, nem minden egykés helyen, nem minden egykés családban, nem minden egyke-gyermekben s nem is mindenütt egyenlő mértékben.

Ezzel az egykét nem mentegetni akarom, ezzel a kijelentéssel az igazságnak tartozom. S szeretném, ha munkámat a most megjelölt szempont tekintetbe vételével olvasnák és nem gondolnák azt, hogy a megrajzolt kép az én pesszimiztikus, mondjuk, egyoldalú látásom eredménye.

És még valamit! Hálás köszönetet mondok *Ranschburg Pál dr.* egyetemi m. tanár úrnak, ki az egyke-rendszerre vonatkozó adatgyűjtés eszméjét felvetette és szíves volt az ő mélyreható és bőséges tudásával munkámra észrevételeit is megtenni. Nagy köszönettel tartozom a kir. tanfelügyelőségeknek, kik az adatgyűjtőket voltak szívesek kijelölni, és buzgó adatgyűjtőimnek, kik nagy lelkesedéssel végezték az adatgyűjtés fáradságos munkáját.

I.

Adatgyűjtés az egyke-rendszerről.

A még fiatal huszadik század legnagyobb alkotásának nem a szédületesen fejlődő technika csodáit, nem a szikratávíró, repülőgépet, hanem a gyermekvédelmet tartom. Véres és örökké verekedő, egymást gyilkoló évszázadok után végre is egy olyan, ami nem embereket öl, hanem embereket megment; végre is egy csomó szeretet, a sok-sok gyűlölködés után a gyermek szeretete. Mindenféle gyermeknek, nemcsak az én gyermekemnek; legkivált pedig azon elesett szerencsétleneknek, kiket az emberi élet fenekére lökött a sors. A huszadik század legdemokratikusabb, legintelligensebb gondolata az, hogy a gyermekvédelem fokozottabb mértékben fejlesztendő. Az az anyagi mínusz, mely a gyermekvédelemre jut, sokszorosan megtérül az emberi társadalomnak megmentett munkáskezekben és még többszörösen abban a morális nyereségben, mely a társadalmat éri azzal, hogy száz és százezer egyén lesz normális emberré, holott, ha meg nem mentik, a társadalom mindenféle moráljának ellenségévé lett volna.

Nagyon természetes, hogy a gyermekvédelemnek még csak kezdetén vagyunk, sokkal hiányosabbak még az eszközök, semhogy tökéletesnek mondhatnók még a gyermekvédelmet. Az a szociális világnézet, amely éppen megteremtője a gyermekvédelemnek, maga is fiatal még s nem elég erős, hiszen csak az imént vívta még meg hatalmas csatáját a francia forradalomból megszületett s hatalmában tobzó individualizmussal, még vannak ellenségei s nem volt elég idő arra, hogy diadalmas zászlóit meghordozza, mint egyedülvaló, mindenben s minden fölött uralkodó győzelmes szellem. Még csak érezzük közeledését, mint Pythia, ennek az isten-

nek és máris teremtő s szebb jövőt feltáró jóslatokat mondhatnánk: a számkivetett gyermek, kinek nyomorúságán századok folytak el, végre is ott fog állni az emberi megbecsülés' legmagasabb fokán s az áldozat, mit neki hozni fog a társadalom, az emberi mivolt legfenségesebb megbecsülése lesz, mert a generációk teremtésében, fájának továbbvitelében megtalálja önmagát az ember. Az ember így szól: én a sírba szálló jelen vagyok, te a diadalmaskodó jövőendő; én még mielőtt meghaltam, megértem a legszebb föltámadást, mondhatom: leszek. Leszek s legyőzve a halált, újra és újra feltámadok az idők végtelenségén át örökkön örökké.

A sokat hangoztatott gyermekek százada nevet viselő XX. század talán meghozza azt, hogy a gyermekvédelem (minden Potemkinfala helyett) valóság lesz; a gyermekvédelem ezer és ezerfelé ágazó intézmény lesz, mely az iskolákban is éreztetni fogja hatását és ki fog terjedni nemcsak a létező gyermek védelmére, hanem azok megmentésére is, akik még mielőtt megszülettek volna, már meghaltak. Mert ezekről is kell gondoskodni! S ha a Gyermektanulmányi Társaság adatgyűjtő munkásságába vont a egy-gyermek rendszer kutatását is, ezt azon gyermekek érdekében is tette, kik csak lehettek volna, ha a gyermekvédelem intenzívebb. A dolog ugyanis úgy áll, hogy egy mindenkitől jól ismert öldöklő és pusztító gyermekgyilkos garázdálkodik a magyar föld legdrágább kincsei, a gyermekek között. Garázdálkodik nem tegnaptól, nem pár éve, hanem évtizedek óta és pusztít minden járványnál rettenetesebben, kérlelhetlenebbül. A gyermekek ezen nagy ellensége jóidő óta szerepel mára különböző statisztikákban, különösen a tíz éves összeírások alkalmával s ha valami szenzációsabb gyermekelpusztítás sül ki, szellőztetik az újságok is. Persze, hogy mindenki ismeri, de leszámítva belőle azt, ami már a büntető paragrafusba ütközik, mert nyilvánvaló lett, az egyikét mégis valahogy olyan belső családügynek tekintik, amihez nem lehet köze, csak az apáknak és az anyáknak.

Mi ezt az ügyet tágabb értelemben a nemzet-társadalom, szűkebb értelemben pedig és speciálisan a gyermektársadalom ügyének tekintjük. Mindkettő révén érdemes, hogy a gyermektanulmányozó foglalkozzék vele. Ha ki lehetne kapcsolni ez egyikét a nemzet-társadalomból, – pedig nem

lehet – még akkor is nagy közünk volna hozzá a gyermek miatt s azt kellene mondanunk, hogy nekünk, gyermektanulmányozóknak, az egyke legnagyobb ellenségünk és ellene küzdenünk kell. Ez a gondolat irányította a Gyermektanulmányi Társaság adatgyűjtését.

Az adatgyűjtést a múlt év őszén indította meg az adatgyűjtő szakosztály, s még ez év őszén be is fejezte. Oly módon jártunk el, hogy a kir. tanfelügyelőket levélben megkértük, ajánljanak olyan tanítókat, kik vármegyéjük olyan községében laknak, hol az egyke divatos. A tanfelügyelők által ajánlott tanítóknak kérdő íveket küldtünk, a következő kérdésekkel:

Milyen anyanyelvűek a község lakosai (magyar, tót, német vagy vegyes)? Az egyke-rendszer a vidéken csak ezen községben divatos-e, vagy több községben is s milyen anyanyelvűek ezen községek lakosai? Ha vegyes anyanyelvű a község, milyen anyanyelvűek között elterjedtebb az egyke, (vagy egyformán divatos)? Mivel foglalkozik a lakosság (földművelő, iparos, bányába jár)? Ha többféle foglalkozású, mely foglalkozást űzők között szokásos, illetve szokásosabb az egyke? Van-e onnan kivándorlás Amerikába vagy máshová? Van-e bevándorlás s a bevándorlók között divatos-e az egyke? Milyen vallású a nép? Milyen vallásúak között szokásos, illetve szokásosabb az egyke? Egyes családokban divatos-e az egyke vagy általában? Ha egyes családokban divatos, akkor csak a szegényebb vagy csak a gazdagabb családokban-e vagy egyformán? Ha általában divatos az egyke, mely családokban szokásosabb, a gazdagokéban-e vagy a szegényebeknél? Mennyi idő óta divatos a községben az egyke, régebben-e vagy csak újabban s körülbelül hány év óta? Az egyke divat milyen hatásra vezethető vissza? Esetleg nem pusztán utánzása-e az egyke a más községekben divatos egyke-rendszernek, vagy mélyebb gazdasági okokra vezethető vissza? Mi az oka az egyke divatnak a gazdagoknál s mi az oka a szegényeknél? Az egykének hatása észlelhető-e valamiben? Emelkedik-e vagy fogy a lakosság s kapcsolatban van-e az egykével? Emelkedett-e a közjólét általában, vagyonosabbak-e vagy sem, kapcsolatban van-e ez az egykével? Nem csökkent-e az egyke folytán a kivándorlás? Észlelhető-e az egykének hatása az erkölcsi viszonyokra: jobb-e a családi élet vagy rosszabb moráliter, nem gyakori-e az elválás, nem iszákos-e a nép vagy józanabb? Milyenek az egyke család gyermekei? Egészségesek? Orvosi segílyt gyakrabban vesznek-e igénybe a szülők gyermekük betegsége esetén? Milyen gyermekbetegségek a leggyakoribbak? Családi gondatlanságból nem gyakoriak-e a gyer-

mekbalesetek? Jól fejlődöttek-e az egyke gyermekek? Nem sok-e köztük a nyomorék gyermek? Jobb viseletűek-e az egyke gyermekek az iskolában? Szorgalmasabbak-e, mint általában a többi gyermekek? Észlelhető-e viseletükön, hogy a család többet gondol gyermekével, hogy jobb házi nevelésben részesült az egyke gyermek? Nem lehet-e észrevenni az otthoni becézgetés káros hatását az egyke gyermekén s mi az?

E kérdésekkel ki akartuk kutatni az egyke-rendszer elterjedési arányát anyanyelv, vallás, foglalkozás és vagyoni állapot szerint, okát, hatását a vagyonosodásra (kivándorlásra) és az erkölcsi viszonyokra, továbbá arra akartunk feleletet kapni, hogy milyen az egyke-gyermek fizikailag, lelkileg s moráliter.

Közel hatszáz ívet küldtem szét s ezekből felhasználható adattal, majdnem ötszáz ív érkezett hozzám. Buzgó adatgyűjtőink közül igen sokan nem elégedtek meg azzal, hogy e kérdésekre megadták a feleletet, hanem még ezen kívül is leírták megfigyeléseiket. Adatgyűjtésünk így nem statisztikaszzerű, de nem is ez volt a célunk, hogy az egyke-rendszer motívumait s hatását a családra gazdaságilag s moráliter és az egyke-gyermek egyéniségét akartuk megismerni.

Mondhatom, elszomorítóbb és fájóbb Írásokat alig olvashattam, mint ezeket az adatokat s a velük beérkezett megjegyzéseket. Ezek az egyke-rendszert egészen más világításba állítják, mint ahogy eddig általában hitték s azt hiszem, hogy adataim segítségével kimutathatom azt, hogy az egyke-rendszer korántsem egyszerű, egy okra visszavezethető jelenség s azt, hogy ez a rendszer sokféle szállal kapcsolódik egybe egy egész társadalmi réteg életével, sok és messzemenő hatása van egy egész hatalmas, nagy réteg gazdasági és morális életére s fejlődésére. Mivel pedig ép az a nagy réteg, melyben az egyke-rendszer a legdivatosabb, fundamentuma a nemzet hatalmas épületének, emiatt az egyke-rendszer hatását megérzi az egész nemzet, s ha betegség, ez a betegség a nemzet testén van, s ha dekadens jelenség és immoralitás, ez az egész nemzet egyéniségét illeti. Valóban az egyke-rendszer sokkal fontosabb, semhogy megelégedhetnénk a tény egyszerű konstatálásával, sokkal veszedelmesebb, semhogy jellemzésére elegendő volna annak megemlézése, hogy

a lakosság számszerűen nem szaporodik helyvel-közzel. Bár nagy baj ez is, de még nagyobb baj az, hogy az egyke morális dekadenciát jelent s mély és sötét lelki sebeket rejt, s hogy ez ragadós betegség, mely a ragály erejével terjed s ahol befészkelte magát, biztosan megteremti a gazdasági, fizikai és a morális enerváltságot; a generációkat többféleképp kimerültté teszi s képtelenné más egészséges generációk meghozatalára. Deformálja a természetes fejlődést, megsemmisíti a faji s egyéni sajátságokat; ez a kór valóságos morális sorvadás«-sal jár, mely megölte a lelket, megöli a testet is.

A pusztá statisztika, a százalékban kifejezett számok nem leplezhetik le az egyke-rendszert. A rideg számok nem világítanak be az emberek veséjébe és szívébe, a mi adataink azonban a lelki mélységek sötét zugait világítják meg. Azok, akiktől adataink valók, a nép között élnek állandóan, alkalmuk van bőségesen tapasztalatokat szerezni. Olyik-olyik harminc év óta ismeri azt a falut, ahonnan az adatok valók s generációk nőttek fel megfigyelése alatt. Ezt azért említem, hogy az a kép, melyet alább adok, ne kigondolt, fantáziaszerűnek tűnjék fel, alakjaimat, színeimet hozzá a valóságból veszem s ha sötétek lesznek a színek, ha a kép nem lesz vidám, annak oka nem az én pesszimizmusom. *Hűen tolmácsolok mindent, mert olyan komoly dologról van szó, hogy ferdíteni bármi tekintetben is, igazán bűn lenne.*

Az egyke-rendszer okai.

Nem tartom fontosnak, hogy milyen vallásúak között elterjedtebb az egyke-rendszer s ha mégis felemlítem, inkább csak adataim feldolgozásának teljessége miatt teszem. Az 1910-iki népszámlálás adatai erről pontosabb adatokat adhatnak. Az én adataimból azt olvasom ki, hogy az egyke-rendszer valamennyi vallásfelekezett közt (kivéve az izraelitákat) divatos. Mégis feltűnő, hogy különösen a református magyarság között otthonos. Bars, Tolna, Gömörkishont, Zala, Somogy, Vas, Komárommegyéből, hol a reformátusok számaránya bár nem túlnyomó, kapok ilyen megjegyzéseket: legnagyobb-részt a jómódú református családokban. És szomorú, Hogy különösen a magyarság között, bár az erdélyi szászok, a szepesi s más megyei németek között is elterjedt, szórványo-

sabban a szerbek, ruthének és oláhok között. A magyarlakta vidékeken a módosabb földmívelő családokban, a szászoknál az iparosok között, Szepesmegyében különösen az intelligens családokban, a hivatalnokok közt. Érdekes ez a megjegyzés (Vasmegye): «Itt sok a munkás nép, ez mind termékeny, de a szomszéd községben nem lakik szegény ember, ott dívik ez egyke.» Ez azonban nem jelenti azt, hogy a szegények közt nem divat, mert már ezek közt is kezd elharapózni. Az azonban bizonyos, hogy a szegényebbek még immunisabbak ezen járványtól, mint a gazdagok. A gazdag módos földmívelő családokban otthonos különösen.

Néhol csak még most kezdődik. Kisküküllőmegyéből kapom ezeket a jellemző sorokat: «az egyke csak ritkán s elvétve található még, úgyannyira, hogy ezt még ezidőszerint rendszernek nevezni nem lehet, de nem lehet tudni, nem lesz-e azzá a jelenlegi szomorú megélhetési viszonyok között. Ma még örülnek, akik ilyen (tudniillik egyke) helyzetben vannak és tagadhatatlanul gondtalanabb életet élnek, mit látva a többgyermekes családok, azt hiszem, nincs messze az idő, amidőn itt is egyke-rendszerről beszélhetünk. «A szászok között régóta divatban van az egyke, ezek nem szaporodnak, ez nem baj; a magyarok fogynak, ez baj, az oláhok szaporodnak, ez a legnagyobb baj.» Itt-ott egy kis sziget egy-egy falu maradt épen a járványtól, s bár érintkeznek egykés vidékekkel, még sem védekeznek a gyermekáldás ellen. Persze csak idő kérdése, hogy az egyke hullámai elborítsák ezeket a kis szigeteket is, mert az egyke diadalmasan halad előre. Az adatok arról szólnak, hogy terjed, csak egy-két helyről jelezték, hogy már szűnőfélben van. Nem csoda, ha terjed, hiszen radikális védekezést ezzel a betegséggel szemben sehol nem alkalmaznak. Jóakaró adatgyűjtőim egyike-másika közölte velem azt is, hogy mivel, lehetne az egyke ellen védekezni (majd ezekre még rátérek) de a legtöbb csak sajnálkozik, nem egy kétségbeesve kiált fel: nincs segítség!

De hát tulajdonképpen mi az oka az egykének? Az egyke, okáról eddig nagyjából csak gazdasági okot hallottam emlegetni. Ez az ok azonban csak egy. Van ezen kívül még több is, melyek a gazdasági okon teljesen kívül esnek s szomorú állapotát mutatják a nép erkölcsi sülyedésének,

a család romlásának, melyben a gyermek felnő; elszomorító elferdülését látjuk az anyák, a nők jellemének. Úgy érezzük, hogy a faluk előbb váltak a modern morál betegjévé, mint szellemi fejlődésben modernekké. A faluk kedves, naiv életének, fehér erkölcsének a végét hirdeti az egyke körül kifejlődött sokféle társadalmi és morális betegség. Az egészséges szellők, melyek ott fújdogáltak, melyek tele voltak a tiszta erdők és virágos mezők üdeségével, már nem oly egészségesek, a modern élet porával terhesek és azt kell mondanunk: romlott a faluk levegője, szellőztetni kell. Úgy érezzük, hogy a népies költészet édes, egyszerű bájának a faluban nincs közönsége, akik voltak, rég alusznak; a mai nemzedék kuplékat harsog és csinálja mindazt, amit a városok bűne megteremtett. Szomorkodunk és van is azon szomorkodni való, hogy egy álommal kevesebb.

Az egykének eredendő oka mindenestre a *gazdasági* felfogásban gyökerezik. Nem magyar földön született az egyke, mint sok más jót és rosszat, ezt is idegen földről kaptuk s nem csalódom, ha keleten, északon s nyugaton keresem a kiinduló gyökerét, hol német anyanyelvűek laknak. Például Erdély egyik részén úgy vélekednek, hogy az egyke «szász okosság» s ezért követik. Követik mindazzal a módszerrel, amit a szászok alkalmaznak, hogy gyermek több ne szülessék.

Adataimból így sorolhatom fel a gazdasági okokat: földszeretet, vagyon utáni hajsza, gazdagok akarnak maradni. Nem akarják, hogy a föld megoszoljon, mert ha az megoszlik, akkor vége a gazdag elnevezésnek, vége a családi pozíciónak, tekintélynek. A családok vagyonosodási, tekintélyversenye a falukban is megvan, a gazdag egyke-gyermek egyke-leányt vesz el s még gazdagabb lesz; az egykével egybemarad a föld, sőt még jó házasság útján nő is a birtok. De ha több a gyermek, úgy okoskodnak, hogy az utódok elszegényednek s amint mondják, minek neveljenek koldusokat. A jómódúak annyira mennek, hogy amint egy marostordamegyei adatom mondja, «csodálatos, a legtöbb gazdagnál az egy gyermek is ritka. Ezek többnyire gyermektelenek.» íme a vagyonszeretet így uzsorázza ridegszívúvé a családot!

Gazdasági ok a jobbmódúaknál az is, hogy fuvarba szoktak jární s a több napi távollét alatt a gazdasági mun-

kát a nők végzik. Ezek tehát félnek a többszöri szüléstől és több gyermek neveléstől s azért néhány napig tartó betegséget inkább elszenvednek.» Ugyanilyenféle okból nem kell gyermek a szegényebbeknek sem, a gyermek teher, a munkában hátráltatja az anyát, nagy a drágaság is, nehéz a megélhetés. Persze ahol gyár vagy más olyan alkalom kínálkozik, hogy a gyermekek is kereshetnek napszámban, ott nincs egyke.

Hogy mi mindenféle gazdasági szempont befolyásolhatja a családokat, annak példájára ide írom a következő sorokat, melyeket Vas megyéből kaptam: «A gyermek számának korlátozására befolyással van a szüléssel járó kiadás. A bába kap 8 koronát és fuvart; az orvos 7-10 koronát egy vizitért. Tehát a népen az ingyen bába, ingyen orvos segítene.»

Az bizonyos, hogy a szegénységet a szegény ember kétszeresen érzi. Nem csoda, ha ők nem akarják, hogy nyomorra szülessen a gyermek. Az élet nehéz problémája s a gyermek szembekerülnek. A szülők az élet nehéz küzdelmeiben elfáradnak s tudják, hogy az élet nehéz harc. Nem merik kitenni a bizonytalan jövőnek a gyermekeiket. Aggódnak azért, aki még nincs, de lehetne, – ha lehetne. Gazdasági ok ez is, de nem az az alacsony motívumú, mert magasabb etnikai érzés szövődik bele. Hóna alá kellene nyúlni a szegénynek s a gazdasági lendület megtermékenyítene a családokat s elűzné a gyermekáldástól való félelmet.

A gazdasági okhoz közel áll a *kényelemszeretet*. A vagyon sokféle módot ad, sokféle szórakozást engedhet meg magának a vagyonos szülő. A gyermek az önszeretet megtagadását kívánja. Az, ami az anyaságban nyer kifejezést, a legfőbbesőbb önzetlenség. Az anyaság egy csomó kényelemtől fosztja meg a nőt, de nem csak kényelemtől, hanem le kell mondania egy csomó olyanról is, ami kedves a hiúságnak. Az egyikét megokoló adatok így szólnak: a nők igyekeznek szabadulni a gyermekneveléssel járó gondtól és fáradtságtól, a gyermeket nem szeretik, mert nagyobb az önszeretetük; gyermek nélkül, azt tartják, szabadabbak és tovább fiatalok; ha több gyermek van, nem élhetnek olyan fényűzően; nem divatozhatnak, nem jut annyi a selyem ruhára.

Tehát a modern városok s a modern élet rettentő betegsége a ruha, a hiúság, az egymással versenyzés, szóval

a *női hiúság* a másik ok. Persze inkább a gazdagabb családok asszonyai érnek rá, hogy hiúk legyenek s ha ezt a nők hiúságának, amazt, a gazdasági okot, férfiak hiúságának mondhatjuk. Az is és nem más! De míg ez a gazdasági vagy családi hiúság szinte menthető s nem oly veszélyes, addig az anyák hiúsága nem menthető és megdöböntő veszedelem csiráit hordja magában.

«Az anyák irtóznak egynél több gyermeket szülni!» mondja egyik adatgyűjtőm (Bars m.). Milyen elszomorító világot vet ez a hajdan fehér s dalos faluk asszonyaira. Hát már a falukban is így gondolkodnak. Az anyák irtóznak egynél több gyermeket szülni! Ez a mondás beillenék egy nemzetet ostorozó Berzsenyi óda refrénjének. És mért irtóznak gyermeket szülni az anyák? Mert megbánja a természet, mert a szórakozás hosszú idejéből egy keveset elrabol a gyermek, mert a selyem ruha szebben ring, ha nem fogja kicsi, ártatlan kezével a gyermek. Az, anyák irtóznak gyermeket szülni, – irtózatos egy mondás ez és én nem memém kimondani, ha írva nem kaptam volna. Tehát az élet célját az egyszerű és keléssé művelt női lélek nem a magzatjában, nem a gyermekben látja, hanem egyébben. Kérdem, hová lettek a jó, a természet egyedülvaló parancsát, az anyai rendeltetést kiszabó hatalmas ösztönök. Hová lettek az egyszerű anyákból az anyai ösztönök? Vagy talán a hiúság már benők is oly erős, hogy még a természet nagy alkotását, a hivatás ösztönét is megölte, legyőzte, eltűrülte. Az emberiség pusztulása zsugorodik össze ebben a mondásban: az anyák irtóznak gyermeket szülni!

Nagyon sötét színnel festi az erkölcsi sülyedést egy-egy adatom s mindez a romlás, hogy úgy mondjam, szinte hivatalos közegek részben segítő, tanácsadó, részben elnéző asszisztálása mellett történik. Egyik adatom ezt mondja: «Oka az egyke-rendszer elharapódzásának a magzatelhajtási bűnökkel, titkos manipulációkkal szemben követett lanyha, késedelmes és gyatra eljárás... A bábák és orvosok nem jelentik az ilyen eseteket, bár minden ilyen esetről tudomást szereznek, mert a könnyebb eseteknél bábát, a súlyosabbnál orvost is hívnak.» Még ennél súlyosabban is vádolják az adatok a bábákat s orvosokat. «A bábáknál kell keresni a bajt. Bizalmasan mondom, mert bizonyítani nehéz, de álta-

lános a tudat, hogy a bábák csinálják jó pénzért.» Egy másik adat: «És még egy nagyon furcsa és elszomorító dolgot említek meg, van olyan község is, ahol orvos lakik és itt dívik az egyke legjobban. Súgják-búgják, hogy az orvos az oka, de bizonyítani nem tudják és virágzik az egyke teljes biztonságban.»

Egyik adatgyűjtőm ezt hja: «Itt sok a magzatelhajtás. Az asszonyok már sokan tudják a módját, hogy miként kell 2-3 hónapos terhes állapotban a magzattól megszabadulni. Leugrik valahonnan, vagy iszik valami kotyvalékot és kész az abortáció. Bizony ezt a bábáktól tanulták. Mert a bába fizetése a tisztességes megélhetéshez nem elég, ezért aztán bűnös úton keresi meg a legtöbb bába (a magunk községéről szoltam, de 25 évi tapasztalatom után azt látom, hogy mindenütt így van) a kényelmes megélhetésre szükségeseket. A magzatelhajtást nehezen lehet bizonyítani. Midőn valahogy bebizonyul is, a törvény enyhén bünteti. Egyik községünkben lakó bábát már másodsor kapták rajta a magzatelhajtáson és csak egy évet „kapott. Pár hónap múlva hazajön és bizonyosan folytatni fogja bűnös üzelmét.»

Idézhetnék még, nem egy ilyen nagyon furcsa és elszomorító dolgot, melyed kétségtelenné teszik azt, hogy az egyke okai közé felvehetjük ezt is: *a bábák és orvosok*. Ha nem is mindenütt, de mégis elég az is, hogy vannak helyek, ahol az egyke ilyen asszisztenciák mellett virágzik teljes biztonságban. Megjegyzem, bizonyítani én sem tudom ezt, én csak az adataim után szólok.¹⁾

Egy másik ok a prezervatív szerek nagyfokú alkalmazása és elterjedése. A derék falusiak ezen felvilágosításhoz részben azon kultúra útján jutnak, melyet a faluba visszakerülő város-világlátott tagjai (katonák, cselédek) terjesztenek el, részben pedig – és ez a súlyosabb – a fővárosi különlegességi «*gummiáru-telepek*» reklámjai. Sok panasz esett ezek ellen. Egyik adatgyűjtőm így ír: «Nem lesz érdektelen az idecsatolt árújegyzékbe való pillantás, melyet nem vehet

¹⁾ Vannak adataim arról is, hogy a már megszületett gyermek pár hó múlva egyszer csak véletlenül meghal. Egy kis megfázítás, egy nyomás az agyon, stb. a véletlen. Ezen adataim valóságát megerősítette dr. N. O. főszolgabíró barátom, ki jól ismeri a gyermekpusztítás módszereit. Ezt a szörnyűséget nehéz leírni s még nehezebb elhinni!

kézbe arcpirulás nélkül az ember; – ilyenekkel árasztják el nemcsak a néptanítókat, hanem a közönséget is s mindazokat, kiknek címe körmük közé akad.» Az árújegyzéket, melybe arcpirulás nélkül nem nézhet az ember, megküldte nekem úgy, amint hozzá postán érkezett. Legelőször is azon akadt meg a szemem, hogy *ez a szenny a hírlapbólleg kedvezményét élvezi*. Tehát ugyanazt, amit más érdemesebb közlemények sem igen élvezhetnek. A riktó táblájú kis füzetecske «A nemi higiéné» címét viseli kívül csalogatónak, belső lapján pedig «Az egészség öre» címet (kiadja a «Hymen» gummiárú-telep), megjelenik évente négyszer. Tehát ezért hírlap! A higiénikus cikkek a legdurvább tanácsokkal látnak el s nincs egyéb céljuk, mint a könyvben képekben is bemutatott árúk reklamírozása.

Hogy szabad az ilyent forgalomba hozni? Mennyi üzleti lelketlenség kell ehhez? Hányat mérgeztek már meg s hányat tanítottak ki a sötét bűnre, mely anyáról leányra száll aztán, mint jó tanács, mint *okosság*.

A *divat* is ott szerepel az egyke okai között. Ezt úgy kell érteni, hogy az egygyermek egy helyen szokásba jön, s aztán egész egyszerűen utánzással terjed tovább. Ahol aztán befészkel magát, a divat erejével hat. Azt, aki nem hódol a divatnak, akinek több gyermeke van, kigúnyolják s butának mondják! azt ellenben, akinek a divat szerint csak egy gyermeke van, okosnak, felvilágosodottnak. Persze, hogy a divat kényszere ellen senki sem mer vétetni. A divat szokássá lesz s éppen ebben rejlik a veszedelem, mert a szokássá vált cselekedetet, épp az, hogy már szokás, szankcionál s valósággal a nép moráljává avat. Az immoralitást senki se látja s keresi benne. Sőt.

Olvassuk csak ezt: «...két évvel ezelőtt egy idevalói fiatal asszonyt öngyilkosságba kergetett a másodízbeli anyaság szégyenérzete. Valósággal üldözik a többgyermekes családot. .. Ahol a családban két gyermek volt iskolaköteles, már az egyiket a világért sem adták fel a szülők, nehogy csúfot üzzenek belőlük, hogy több gyermeket járatnak iskolába!»

Íme ennyire megy a divat! Az egyke-szokás kiváltságos osztállyá teszi az egyke-családot, olyan arisztokrata kasztjá. Aki vét az osztály szokásai ellen, azt kinézik, illetve az elveszti szemükben tekintélyét.

A *kivándorlás* is egyik tényező, oly módon, amint ezen sorok elmondják: «A fiatal házaspár, mihelyt egy gyermeke van, elhagyja nejét s Amerikába megy, honnan megrokkanna tér haza és családja számát nem tudja szaporítani.» Szomorú adat ez is. Egy másik ok, amely talán még az előbbinél is szomorúbb, a *korai nősülés*. De hadd beszéljenek az adatok: «Itt már annyira mennek, – mondja az egyik, – hogy a fiú 18 éves korában nőül vesz és tönkre tesz egy 14–15 éves leányt. Az ilyen nő hamar megöregszik.» Kiegészíti ezt egy másik megjegyzés, hogy «az ilyen fiatal leánynak szülei nem akarják, hogy rövid időn belül anyák legyenek, így 6-8 évig menyecskéskedik s csak azután születik – ha születhet – az első s utolsó gyermek, de sok beteg lesz s korán elpusztul». Úgy-e szomorú s lélekbe markoló ez is?!

Végül még egy okot hozok fel, hogy mindenről lelkiismeretesen beszámoljak, s ez a *katonáskodás*. Néha ez is oka annak, hogy ne legyen több gyermek a családban, mint egy. Az egyetlen fiút ugyanis vagy felmentik a katonaságtól, tekintettel az apa idősebb s állítólagos betegségére, ha fel nem mentik, póttartalékba teszik.

Röviden összefoglaltam az egyke-rendszer okát. Eszerint az egyke oka a gazdaságin kívül kényelemszeretet, női hiúság, erkölcsi laza felfogás, utánzás, felvilágosodottság, divat, a bábák s a törvény lazasága, a pornográf higiénikus óvszereket reklamírozó füzetek, a szokás, részben a kivándorlás, a korai nősülés és a katonáskodás.

Ezek után térjünk át arra, hogy milyen hatása van az egykének általában a vagyonosodásra, a népre s a családra.

Az egyke-rendszer hatása a családra és a társadalomra gazdasági és erkölcsi szempontból.

Az előző sorokban beszámoltam arról, hogy a nép a többi között gazdasági okból is híve az egykének. Nagyon természetes, hogy ennél fogva természetszerűnek kellene találnunk azt, hogy ott, ahol az egyke divatos, valóban jobbnak is kellene lenni a vagyoni állapotnak. Ez azonban nem így van. Az adatok arról szólnak, hogy az egykés helyeken,

leszámítva egy-két kivételt, a vagyoni állapot általában rosszabbodik, vagy ha nő is a vagyon, a gazdasági javulás nem az egykés családokban van, hanem az egykés családok rovására és azok javára, kik mint szegény munkások vagy iparosok vándorolnak be az egykés községekbe, s mivel az egyke folytán kevés a munkáskéz, a «gazdag» egyke-család nem képes megművelni földjét, kénytelen tehát a szegény munkás-családnak bérbe adni, hol van sok gyerek és sok munkáskéz is.

Az egyke egyik következménye ugyanis a munkáskéz hiánya. A kevés családtaggal nem tudja a jobbmódú nép a sok munkát adó földet művelni, egész éven át drágán kell a munkást fizetni, bár jövedelme nem biztos. Jól mondja adatgyűjtőim egyike: «Azok a községek vagyonosodnak s haladnak értelmileg, erkölcsileg, hol a szülők örömmel nevelik a sok gyermeket, hogy legyenek a munkában segítségükre, legyen öregségükre gondviselőjük; ahol boldogan hallja a gyermekeivel dolgozó férfiú: áldott a sok kéz.»

Egy-egy adat arról számol be, hogy már észre kezdik venni azt, hogy ma az megy többre, ahol több a gyermek, mert ott több a munkás kéz is. Ez jó jel lenne, ha ugyan a legtöbb helyen mindennek dacára mégis nem tartanak fenn a divattá vált szokást vagy szokássá lett divatot. A jövedelem így aztán elúszik s mivel csak nyűgölődés az élete a cselédekkel, okszerűen se tud gazdálkodni, mind jobban elkedvetlenedik, adósságba keveredik s lassan-lassan a nagy darab föld már csak névleg az övé, tényleg pedig a kölcsönzőké.

Az egyke másik hatása, hogy az egykés családban hiányzik az ösztönző erő, ami a több gyermekes szülőt arra indítja, hogy minden gyermekét, minél jobb vagyoni körülmények közé juttassa, hiányzik a szerzési vágy, mely a szorgos munkára s takarékosagra hajtana. Szeretik a kényelmes életet s úgy gondolkoznak, hogy egykójuk is majd csak megél abból a vagyonból, mi utánuk marad. Az egyke család jellemző vonása a kényelemszeretet, a fényűzési vágy, a költségek hajlama. Szeretnek uraskodni, inni, bálozni, kártyázni, sokat költenek az egykére is és valóságos versengés folyik az egyes családok közt abban, hogy melyik bír rangosabban élni, drágábban ruházkodni. Hevesmegyé-

nek egy községéből kapom ezt: «a nép ereje testileg s lelkileg fogy, majd látni fogják ezt nemsokára!»

Ez a munkátlanság s fényűzés valóságos nemzeti veszedelem, attól lehet félni, hogy a nép vagyoniilag, az egyke miatt, ép úgy tönkre megy, mint a középbirtokos osztály. Ennek a romlásnak csiráját látom abban, hogy az egyke család gyermeke apái erkölcsét örökölve, kik szintén egykék voltak, csak a mulatozásra, a módra, a dologtalanságra nevelődik. És kik fognak örökükbe lépni? Bizony a nemzeti-ségi vidékeken valóban nemzeti veszedelem ez. De nemcsak ott, hanem az ős magyar lakta területeken is.

Semmi esetre sem tartható az az okoskodás, hogy ma az egykét gazdasági okokkal lehet megmagyarázni. Ha valamelyest, az egykés családok igen kis percentjének még ez a véleménye, a legtöbbnél az egyke-rendszer fennmaradásának oka egészen másban leli magyarázatát. Ez a más pedig az az átalakulás, illetőleg átalakítás, amit végzett lassan-lassan az egyke-morál a család- és az életfelfogásában azokon, akik ettől a moráltól megfertőztetett környezetben, levegőben nőttek fel. Ez a morál legelőször is a könnyebb élethez szoktatta hozzá áldozatait. Ez a könnyebb élet, mely az élvezeti mérgek egész sorának csak gyűjtőfogalma, az élvezetek mérgeivel itatta át az egykés generációkat, kik már terheltlen születnek. Nem a munka a puritán, egyszerű kemény erkölccsel, hanem a könnyelmű, léha élet, a dologtalan urkodhatnáság, a kártya, a bál, az ivás, a terpeszkedő fecsegés a kedves. Hogy ez igaz, hogy ez így van, kitűnik abból is, amit az egykésekről morális tekintetben mondanak adatgyűjtőim. Ez az erkölcsi kép sokkal szomorúbb, mint az anyagi. Ez sötét kép és félelmes, fenyegető, mert ebből származik minden veszedelem. Hogy is mondja az adatgyűjtőm: «A nép ereje testileg és lelkileg fogy, majd látni fogják ezt nemsokára!» Ezt a fenyegető tapasztalatot az istenáldotta, dús Hevesmegyében szerezte az illető, azok közt a magyarok közt, kik díszei testi és lelki erőben a magyarságnak... De majd látni fogják nemsokára! Nem kell más színekhez fordulnom, elég ha azokat használom fel, amit az adatokban találok. Csak egymás mellé kell rakosgatnom ezeket az adatokat.

Egy levéllel kezdem, Hontmegyéből írta valaki. Így szól: «Az egyke-rendszer mintegy 20-22 év óta dívik, mely

idő alatt képes volt összetörni a község népének józan gondolkodását, testi épségét és erejét, s ha még soká így tart, nem lesz a falunak jóra való legénye, leánya.» Tovább nem folytathatom, oly leplezetlenül tárja élém a valót, hogy azt nem szabad elmondanom. A nagyvárosok sötét erkölcsi levegője árad ki a szavakból s szinte azt kell gondolnom, hogy a szavak túloznak. De mit mondjak, mikor ugyanezt a vallomást kapom nem egy, hanem sok más olyan helyről, melyek az ország különböző vidékein vannak. Mégse túlzás hát, hanem szomorú valóság!

Ezekből a nem egyszer lapokra terjedő levelekből csak egyes sorokat, mondásokat szakítok ki. Így: Az erkölcsi élet legziláltabb az egykés főfészkekben.– Az egyke elhagyatása óta észlelhető jobban az erkölcsi viszonyok javulása, ilyen helyen jobb a családi élet is. Ott, ahol virágzik az egyke, a családi élet rossz, a szülők kicsapongók, a családi élet közömbös, csak mint üzlettársak élnek egymás mellett, gyakori az elválás s az egymással összeállás, a vadházasság valósággal virágzik. Az iskolák 20%-a törvénytelen, a leányok közül 10-ből 1-2 megy tiszta erkölccsel férjhez. Mivel az egykék fiatalon kelnek egybe, gyermekfajjal, mihamar beáll a civódás, következménye a gyakori elválás. Az ilyen esetek mennyire erkölcsrontó hatásúak, nagyon könnyen megítélhető. Az apák s anyák mit se törődnek gyermekeikkel, élvezeteik után látnak: az apák koresmáznak, az anyák cifrálnak, a gyermekeik a színházzal, táncmulatságokkal, dáridókkal már fiatalon kiélik magukat. Női az iszákosok száma s csökken a vallásosság. Sok nő hal el gyermekvesztés miatt, az egykés asszonyok sokat betegeskednek, véznák, beesett mellűek.

Íme ezek a színek, a képet megcsinálni belőlük nem nehéz. Azt hiszem a faluk meg vannak fertőzve. S ez a morális fertőzöttség az a mocsár, mely miazmaival még azokat is beteggé teszi, kik még egészségesek. Ez ragály, ennek véget kell vetni. Ilyen levegő nem nevelhet egészséges nemzedéket. Pedig a nemzedékről, mit mondok, a nemzedékek egész sorozatáról van szó.

A fejlődő generációnak egészséges talajra, gondos ápolásra van szüksége, hogy meg legyen az a harminc millió magyar, – az a harminc millió, melyről egy nagy írónk,

egy nagy emberünk, Rákosi Jenő, álmodik. De vajjon valóra válhat-e valaha ez a ragyogó álmom, ha fertőzött magot fertőzött talajba ültetnek s ha az a vézna csemete, amely esetleg kinől, fertőzött levegőben nő fel, melynek még a sugara is fertőzött. Keserű lélekkel írom ezt le, mert fáj nekem az, hogy a «szent», a tiszta, a maguk egyszerűségéin szép falukra ezt kell mondanom. Hiszen minden drága emlékem tőlük való, ők adták nekem és a lelkem most is odaszáll és ott fürdik meg. Én azt hiszem, rút ámulást követek el, káromlást ellenök. De talán még sem. És ha nekem hatalmam volna, tudnám mit kell tenni, hogy a faluk ismét üdék, harmatosak legyenek.

A fent rajzolt vonások reálisak. Ezekből megállapítható, hogy romlik a jó vidék. Nagyon naiv dolog lenne, ha azt állítanám, hogy a bajszerző minden romlásban csak az egyke. Így kell mondanunk: az egykének oroszlánrésze van benne, de nem egyedül az egyke az okozó.

Egyik adatgyűjtőm azt mondja, az egyke oka a kultúra. Nem a kultúra, hanem a kultúra árnyékában tenyésző söpredek szenny. Sajnos, ez szivárog el a vidékre kultúra nélkül. Épp a kultúra lenne az, a tiszta, a valódi kultúra, mely jó ellenszere lenne ennek a sötétség virágának.

Mielőtt még magáról az egyke-gyermekről, az egyke-generációról szólnék, egy dolgot kell felemlítenem. Nem egy, több helyről kapom ezt a feleletet feltett kérdésemre: az egyke miatt a kivándorlás női, a kivándorlók száma növekedett. Ennek magyarázatába egyik adatgyűjtőm se bocsátkozott, lehet nagyon természetesnek találták ezt a dolgot. Talán azzal magyarázhatjuk, hogy az egyke-családok közül sokan tönkre mennek, elszegényednek, mert a könnyelmű életmód is sokba kerül és a munkás kéz hiánya miatt a föld megművelése is. E kettő miatt eladósodnak az egykés-családok s mikor már vagyon nincs, ott van, megmaradt még Amerika. Ez ugyan olyanféle, mint a tönkre ment úri gavallérok sorsa, és az ok, mely ezt a tönkrejutást okozta, szintén ugyanegy mindkét esetben. S azok, kik mint ilyenek, mint egykor jobb módúak, vagyonuk utolsó garasaival Amerikába mennek, amint az adatok elárulják, ott sem tudnak boldogulni. Visszatérnek pénz, egészség és remény nélkül.

Milyen szomorúság ez és milyen baj!

II.

Az egyke-gyermek jellemzése.

Nézzük most már az egyke-gyereket!

A fejlődés örök törvényei szerint a gyermek egy csomó fizikai, szellemi és morális tulajdonságot kap már születésekor. Ezt az örökséget hozza magával az élet vándorútjára. De ezen kapott tulajdonságokon kívül még egy csomót szerezni is képes. A szerzett tulajdonságok egy részéhez akaratlanul jut környezetének hatása alatt, a másik részét pedig akarva szerzi meg. Most ez utóbbira semmi szavunk nincs, de annál jobban érdekel az, hogy milyen *tulajdonságokat kap s milyenneket szerez* akaratlanul környezete hatása alatt.

A falusi ember gyermekét közönségesen megszoktuk úgy tekinteni, mint az egészség mintaképét, aki edzett, semmi betegség nem fog rajta, tüdeje, torka, gyomra mesés; a falusi gyermek úgy él a városi ember képzeletében, mint a nyíló rózsza, mint egy erős, egészséges rózsató, arca ragyogó piros: csattan a vértől. Szóval a falusi gyermek vasból van, mert falun megedződik, jó a levegő s ha gyöngye, elpusztul még a bölcsőben, még karon ülő gyermek korában. Ebből a kedvező képből a falusi gyermekről egy jórész nem felel meg a valóságnak. A falusi gyermek csak volt ilyen, valamikor régen. Ma már nem ilyen erős és edzett. Ma, ha az ember végigtapasztalja a falukat s a falu gyermekeit, azt látja, hogy igen sok köztük a vézna, a beteges. Ennek nem a gyermek az oka, nem a levegő, hanem a szülők. Rettenetes pusztítást végez az alkohol. Ismerek nem egy egészséges falusi családot, az apa és az anya még egészséges, de a gyermekek már betegesek.

A beteges gyermek képe rajzolódik meg azon adatokból is, melyeket az egyke-gyermekről kaptam. Az egyke-gyermek a majomszeretet miatt henyén nevelődik, *satnya*, mert rendszerint az elsőket teszik el s így sok háznál megtörténik, hogy mikor már akarnák, hogy legyen gyermek, az asszonyt úgy elrontották, hogy vagy nem lesz gyermek, vagy ha lesz, az már gyöngeséggel, betegséggel terheltlen születik. Azért mondják az adatok: a betegségek céltáblái az egykék, gyen-

geségük velők született, vékonydongájúak. S épen mert a betegséget magukban hordják, gyakran betegeskednek. Egyik gyűjtő'm ezt mondja: minden hónapban egy nap egészséges az egyke. Igen sok közlük a vérszegény, ideges, skrofulisztikus, vérbajos és angolkóros. Szórványosan jelzik adataim azt is, hogy sok nyomorék is akad közöttük. Az egyke puhább izmú is, mert neki szabad lustálkodni, minek dolgozna, gazdag, megél a vagyonából is, azért aztán nyápic, könnyen megárt neki minden; afféle «üveglábú Jóska».

Az egy gyermek nevelési módjában nagy vétségeket követnek el az intelligensebb szülők is: minden léptükre aggódo figyelemmel néznek, óvják a fújó széltől is, a legkisebb változás, mely esetleg csak olyan hirtelen átfutó fizikai tünet, kétségbeejti a szülőket; orvossal molesztálják, orvossággal tömik, a puha ágy párnái közt dédelgetik, szóval ha még egészséges is, ráfogják hogy beteg, ha még egyébként helyén lenne minden izma, ha még jó is lenne a fizikai konstrukciója, akkor is oly kitartóan gyógyítják az egyetlen, hogy gyengévé, beteggé lesz és képtelen minden erőfeszítésre. Persze, az egyetlen gyermeknek nem szabad egy szabadabb mozdulatot tenni, nem szabad szaladni, árkot ugrani, hideg vízben mosakodni, mezítláb járni, fára mászni; nem szabad kedve szerint enni; neki megárt a kora reggeli levegő, megárt az alkonyati szellő, árt a napsugár, árt minden. Hermetikusan elzárják a levegőtől, mint egy múmiát, úgy pólyázzák nem csak télen, de nyáron is.

Az ilyen becézgetett gyermek, ki a szobai levegőben tölti el ideje legnagyobb részét, olyanná fejlődik, amilyenek az egyke-gyermekek rajzolják adataim. A becézgetéssel jár a nagyfokú engedékenység, elnézése mindannak, amit az egyke tesz s megadása mindennek, amit az egyke kíván. Ez az engedékenység egyrészt fizikai, másrészt morális gyöngeségének, elernyedésének válik okává. A szülő engedékenységéből, melyet egyébként tudatlansága is támogat, megengedi teljesen fejletlen egykéjének, hogy már 7-8 éves korában, sőt előbb is, szivarozzék. Hogy is mondja egyik adatom (Nógrád m.): «az egyke-gyermekek már 7 éves korukban lakodalmakban fönt vannak reggelig és isznak, szivaroznak, apjuk pedig dicséri ezért, hogy derék gyerekek; 12 éves korukban pedig már a korcsmát bújják.»

A szülő egyébként nagy szeretetből bőven ellátja maga is gyermekét már igen korán itallal; kijár neki úgy a maga része, mint a többinek, mert hiszen ő az örökös, ő a birtok legfőbb élvezője vagy legalább is annak tekintik már gyermek korában, nem szabad hát tőle megvonni semmit. Ez a rettenetes nevelési mód elpusztítja az egykét. Többen jelzik, hogy sok elhal közülök, ha pedig felnől, degenerált ember lesz belőle többé-kevésbé, vagy amint egyik gyűjtőm kissé keményen, de találóan mondja (Veszprém m.): «az egyke legtöbbször rongy ember lesz, elkényeztetett, élheterlen ember». Egy másik adatom (Bars m.): «az egyke-gyerekek züllés lesz a vége».

Az a fizikai gyöngeség, elkorcsosulás, miről adataim szólnak, nagyon veszedelmes tünet. Itt nem az egyesek, nem egy-egy egyén romlásáról van szó, hanem a generációkon átvonuló satnyulásról, mely mindig jobban és jobban érezteti hatását, Mivel pedig ilyen degeneráló folyamat több családban megy végbe, (mondanunk sem kell, hogy nem minden egyke-gyermek vagy egyke-család dégénérait) ennél fogva egy egész csomó ember válik satnyulttá.

A fizikai satnyultsággal együtt jár az erkölcsi satnyulás is. Az egyszerű falusi ember nem ért a neveléshez (de vajjon hány intelligens ember ért?), ő neki se tanulni, se olvasni nincs alkalma olyan könyveket, melyek a gyermeknevelés egy-egy kérdésében eligazítanak; őt egykéje nevelésében a megtévedt szülői szeretet vezeti vagy magyarul mondva «a majomszeretet». Ezt nagyon hamar észreveszi az egyke. A szülő túlságosan öltözteti, mert kérkedik a gazdagságával s mert hízeleg a szülő hiúságának az, ha az ő gyermeke szebben van felöltözve, mint másé. Eljön az idő, mikor a gyermek már megérti, hogy miért van neki különb ruhája, mint a többinek: mert gazdag, mert neki telik miből. Megtudja azt is, hogy a vagyon csak ő rá száll, hogy a vagyonnak ő az örököse. Ez a gyermeket büszkévé, gőgössé, mást lenézővé teszi és pazarlóvá s nem egyszer a vagyont, melyet szülei neki s csak neki tartottak meg, könnyelműen elpazarolja (több helyről való adat mondja ezt) s a vagyonos családok lassan így pusztulnak ki. Munkakerülő, jól élni vágyó, gőgös, nagyzó már az egyke serdülő iskolás gyermek korában is s még inkább az férfikorában.

Az, amit az iskolába járó egykéről mondanak, nem a legkedvezőbb: az egyke nagyon érzékeny, emiatt sok velük a baj az iskolában, sokkal több, mint a más, nem egykegyermekkel. Az egyke rendszeren mindig és feltétlenül azt várna, hogy a tanító minden lépését, tettét dicsérje s ha ez be nem következik, mindjárt nemtetszését nyilvánítja, törékeny mézeskalács, éretlen, tompa arca elárulja, hogy benne elsatnyult lélek lakik; negédes és tudatában van annak, hogy ő szülői egykéje, hogy neki minden szabad, őt szülei mindentől megóvják s érte minden áldozatra készek; akaratos, durcás, szófogadatlan, tiszteletlen, tanulni nem siet, mert tudatában van személye értékének, erkölcsi érzéke alacsony fokú; szófogadatlanok, rosszak, ez jellemzi az egykét; társaival szemben büszke, sőt a felnőttekkel szemben is; kényes, finnyás, folyton baj van még azzal is, hogy ki mellett ül a gyerek az iskolában; nehézfejúek, tudatlanok, korlátoltabb felfogásúak, mint a többi, nehéz bennök az érdeklődést felkelteni, közömbösebbek az átlagnál, de ha valamit maguktól akarnak véghez vinni, annak teljesülésében nagyon türelmetlenek; szorgalmukat a hiúság mozgatja.

Ezek az adatok a maguk *nyers* valóságában. Ezekből sok elmondható más gyermekre is, nemcsak az egykére és csak némelyik egyke ilyen mégis azt hiszem, hogy az adatgyűjtők ezen vallomása nagyon súlyos, nagyon elítélő s lesújtó az egykére, mert véleményüket majdnem egyöntetűnek lehet mondani. Alig találtam kedvezőbb véleményt.

Az iskolás egyke nem kedves vendége a tanítónak, sok a baj vele és ezen erkölcsi ferdeségeket az iskola alig korrigálhatja ki, mert amit javítana, azt az otthon ügyis lerontja ismét. Hiszen az otthon fejleszti olyanná az egykét, amilyen lesz. Otthon ők az urak. Az egyke, a család szemefénye, sohasem fenyíti a szülő, még csak nem is inti az egyetlent, *gyönyörűmnek* hívják, még ha rosszat tesznek is. Semmit se tagadnak meg tőle, az egyke kívánsága parancs. Valósággal zsarnokaivá lesznek szüleiknek s bár a szülők minden szeretetüket és kedvességüket rájuk pazarolják, mégis kénytelenek megérni öreg napjaikban azt, hogy az egykor becézett gyermek tiszteletlenül bánik szüleivel. A szülők, kik előbb féltették őket, most már félnek tőlük. Ezzel fizet az egyke apjának, ki a munkától óvta s a korcsmázásba bele

vezette, aki szivarral és itallal tömi már akkor, mikor az ábécét még alig pedzi s az anyjának, aki, hogy «kedves gyönyörűsége kedvére mulathasson vasárnaponként és hét-köznap is, hogy 12 éves korában legénykedhessék, kártyázhasson (mert az egyke ehhez is ért nagyon), bőven adja a pénzt s ha elég nincs, a magtárból lopni segít búzát, kukoricát); így fizet az anyjának, aki már jó kamasz létére is még «háton hordozta az iskolába», hogy be ne sározza magát.»

De hogy fizessen másként az egyke, az a gyermek, aki soha sem érezte a szülői komoly vezetéset, aki mindig csak parancsolt, uralkodott s akitől már 8-10 éves korában kikérték a tanácsot családi ügyekben. Persze, hogy a szülei fejére nőtt. Így női a szülő fejére minden olyan gyermek akit agyonhalmoznak szeretetökkel a szülők, aki csak engedékenységet s akaratnélküliséget tapasztal szüleitől. A sok jellemhibás, gyöngé erkölcsű gyermek legelsősorban az otthoni nevelés betege a városokban is. De míg itt, különösen a nagy városokban, az erkölcsi elferdüléshez sok külső körülmény járulhat még hozzá, addig a falukban a nevelés ideális körülmények között van, ellenséges hatások nem rontanak le a szülői ház irányítását. De hát mikor a szülői ház, a szülők rontják épen el a gyermeküket.

Nagy süllyedésre vall ez. A magyar nép egyik családi erénye volt az, hogy gyermekét nem dédelgette, nem babusgatta, már a csecsemőt hozzá nevelte, hozzá szoktatta az élet viszontagságaihoz. A gyermek edzése már a bölcsőben kezdődött. A munkás szülők kivitték csecsemőiket a mezőre, a munkába, érte az üde szellő, a jó napsugár; gyöngé testét megedzette a mezők s erdők friss lehelete; ott feküdt a kemény rögön, az illatos pázsiton. S ha már járnit tudott, ott mászkált a barázdában, melyet apja kemény munkával szántott. Mikor a gyermek annyira megerősödött, hogy tudott bánni a kezével, lábával, már lóra ültették s egész nap segített kint dolgozni az apjának. A munkától nem féltette gyermekét a szülő, azzal dicsekedtek, hogy a lány, a gyerek már mennyit tud segíteni, milyen szorgalmas, dologbíró. A korcsmára a gyerek nem is gondolt, a hét munkában telt el, a vasárnap az Isten házában s ami még ebből megmaradt, vidám és ártatlan éneklés és játék között. A paraszt legény, leány edzett volt, mint az acél; tekintete bátor, tar-

tása egyenes, válla, keze elárulta, hogy csupa erő. A lány szűzies volt és ha a szégyen megesett valamelyikkel, nehéz vesszőfutást kellett annak végigszenvedni. Nem mert ez a többi szeme közé nézni. Még a templomban sem túrték a maguk sorában.

Hála Istennek, így van ez ma is még sok helyen, de ahol egykerendszer van, ahol az anya maga tanítja ki leányát a titkos, bűnöző manipulációkra, sajnos, úgy látszik már más a szokás.

Csúnya és undorító az, ami az egykéből fakad, méltatlan bemocskolója a csendes és harmatos faluk fehérségének, tagadása mindannak, amit mi várunk azoktól a mezőktől, melyben a nemzeti erő és erény, a faji sajátság ősi csiráinak kell lenni, hogy innen fakadhasson ki az, ami az elernyedettségbe, a puhultságba új erőt hoz, új életet és szellemet. Ha megromlik ez a talaj, ha elpusztulnak ezek a csirák, honnan várhatjuk a megújódást, az újító erőt, a tiszta nemzeti erényt?!

Az egyke romboló, pusztító szelleme elsatnyít mindent, megrontja a magyar család ősi tisztaságát és fehér erényét. Beszélhetünk-e olt erényről, ahol már a gyermekfiú és gyermekleány iskolás korukban mint férj és feleség néznek egymásra és éretlen, de erkölcsileg romlott érzéseken át éldelik egymást? Ez az oka annak, amint adatgyűjtőim kifejezik, hogy az egyke-gyermek nemileg sokkal fejlettebb, mint a többi gyermek; ezért van szeretője már az éretlen iskolás leánynak és iskolás gyermeknek. Es e nemi időelőtti érettség az oka annak, amiről az adatok értesítenek, hogy a sötét bűnözés, a romboló erkölcstelenség nagyon el van terjedve az éretlen gyermekek között. Nehezen esik ezt leírni, – de még mennyit kell elhallgatnom! És el kellett hallgatnom, mert a kép úgy is elég sötét. Annyira sötét, hogy fel kell tételeznünk azt, hogy az adatok közt olyan is akad, amit csak az adatgyűjtő aggodalma látott. Ezt föltételezve is marad még elég arra, hogy aggodalomba essünk az egyke káros hatása miatt.

Az egyke-falu.

Nagyon szomorú az a kép, amely elénk tárul az egykefaluról, az egyke-családról és az egyke-gyermekről. Azok a faluk mások, hol az egyke-rendszer elharapódzott, mint a többi, a tiszta, a fertőzetlen faluk. Mások nem csak így papiroson, hanem a valóságban is. Egy falunak az egyéniségét, a lelkét a gyermekek adják meg. Ha az ember végigmegy több falun, ha megszokja az egyformán kicsi házakat, a rendezetlen kerítéseket, a faluval járó más egyéb különlegességeket, a kis kertet, a gyümölcsösöket, a bólogató terebélyes fákat, a szénaboglyákkal tarkított udvarokat, az utánunk rohanó kutyákat, a libák, tyúkok sokaságát, a gémes kutakat, mezitlábos asszonyokat és embereket, szóval a faluk külső habitusát, akkor lassankint ezek fel se tűnnek már ezeket szemünk nem keresi többé, ezek nem kötik le érdeklődésünket; egy azonban soha sem kophat el érdeklődésünk előtt: ez a falusi *gyermek*.

A falusi gyermek egy külön típus, egy külön nagyszerűsége minden látványosságoknak, különösen, mikor kint tanyázhat a falu közt. A menése, a nézése, a külső formációja, a szeme, haja, észjárása, jókedve, sírása, pajkossága, játéka egészen más, mint egy olyan gyermeké, kit a kultúra – meg a házmester – már kordába szorított, a szabad és nem szabad paragrafusai szerint fegyelmezett. A falusi gyermekben az ősz mivolt sajátságai vannak meg s ez szabadjára meg is nyilatkozik benne. Innen van a falusi gyermeknek minden más gyermektől elütő sajátsága. Hányszor csodálkozik a városi, a kultúr ember azon, hogy olyan korban, mikor még a városi gyermek magával teljesen tehetetlen, a falusi gyermek már fára mászik, lovon ül és mit tudom én, mit csinál. Nem csak fizikai ügyessége nagyobb, de a lélek egyes megnyilatkozásaiban is erőteljesebb (bár nem okosabb): a falusi gyermek pajkossága, rakoncátlan kedély nyilvánulásai, sírása, nevetése, beszédmodora, mely rendesen kiabálás, jellemző és elütővé teszi a városi gyermektől. Ezt a sajátságot nekik a körülmény: a természet, a család, a környezet adja.

Ezek a kis ősz-csodák teszik különössé a falut, ők élteik, ők a falu lelke, szíve. Ott csatangolnak az utcán, beszélünk, kacagásuk, sírásuk egybevegyült zaja megtöri a

falu csöndjét és betölt minden zugot. A gyermekzajtól áthatott falusi levegő adja meg a falunak a maga sajátos báját, ép úgy, mint a nagyvárosok karakterét az utcán lótotfutó nép. A gyermek a falu népessége, gyermek nélkül, a falusi gyermek zaja nélkül a falu olyan, mint a temető, szomorú és kihalt, csendes, élettelen. Minél több a gyerek a faluban, annál elevebb, annál színesebb a falu élete; minél egészségesebb, annál vidámabb a gyermek, annál kedélyesebb, annál játékosabb. Elöttem most egy olyan falu képe lebeg, amelyben sok az egészséges, tehát játékoskedvű, vidám gyerek. Mint a verebek, csapatostul röppennek végig-hosszig a falun, itt-ott megtelepednek, csiripelnek; meg tova szállnak. S ha végignézel a falun, mindenütt látsz gyereket, játszó, jókedvű gyermeket. A borzas, maszatos, pufók, dőnci gyerekek a fiókák, a felserdültek, akik már szaladó sorban vannak, a szállni tudók. De más gyerekek is vannak. Karon ülők; öreg, mankóra került anyókák a dajkáik. S ha kimégy a mezőre, ott is van gyermek.

És most egy másik falu képét látom. Egy-két gyerek ödöng a faluban. Sápadt, ványadt, beteges; ha egészséges is, olyan kis öreg csak, mintha gyerek se volna. Nincs szaladozás, nincs zaj, nincs öröm. Ha egyiknek-egyiknek eszébe jutna, hogy letelepedjék az utca közepébe porban játszani, bentről már hallatszik a féltő, a becsalógató kiáltás; mert ott nem szabad lenni, eltapossa a kocsi, a csikó. Fára se szabad mászni, futni se szabad, mert meghibázhat a gyöngyvirágom. És a gyöngyvirágom mihamar tudatára jön annak, hogy ő nem közönséges gyerek; nem olyan, mint az alvégi zsuppos házban lakó gyerekek. Ő más. Azt egyébként eleget is hallja, hogy ő más, az tehet, amit akar, azzal eshet bármi, azért nem kár. És már most nem is kivan szaladozni az utcán, hegyen-völgyön pajkoskodni, gödörben csúszkálni, toronyból, kútból verebet kiszedni. Nem akar «azokkal» a gyerekekkel vegyülni, mert érzi, tudja, hogy ő «más». Egmaga ödöng otthon, unatkozik, tétlenkedik. Megfosztja önmagát mindazoktól az örömtől, melyek oly sugarassá, oly boldoggá teszik a kedvére játszó gyermeket. Neki nem lesznek boldog emlékei, csak egy, hogy ő «más». Kedélytelenné válik, komorrá s mivel nincs része gyermekjátékban, mivel nincs elfoglalva ártatlan gyermekmulatságokkal, öreg vágynai támadnak. Elég,

elpusztul a gyermeksége, mielőtt még igazán gyermek lehetett volna; fásult öreggég válik s már 6-7 éves korában olyan vágyai vannak, melyekkel még várhatott volna. A nagyoktól lesi el, tanulja a cselekedeteket. De kitől is tanulja, hiszen mindig a családdal van, apjával, anyjával, felnőttekkel. Á családban csak egy maga gyermek.

És most annak a sok-gyerekes falunak a családját látom. Ott van gyerek, mert a gyerek áldás, azt tartják. A gyereket nem féltik, nem becézgetik. Menjen csak, fusson, másszék, törődjék, úgy lesz csak erős. Vágja az eső, fújja a szél, szokjék hozzá a gyötrődéshez, mert rá nem várokozik nagy mód. Neki magának kell megkeresni a kenyerét. Jó korán hozzá is szoktatják a munkához, mihelyt valamelyest hasznát lehet venni, viszik. Az apja felülteti a lóra, kocsiira. Naphosszat kint van a mezőn, szánt, tesz, vesz, amennyi erejétől telik. A gyerek megérzi jó korán s megtanulja, hogy nem csak játék az élet, hanem munka. De hozzá szokik a munkához, megerősödik, megedződik, a munka természetévé lesz. O is tényezővé válik a családban, de nem a ház kormányzatában, mert tőle ugyan egyelőre még senki se kér tanácsot, hanem a közös munkában. Apja, anyja elbeszélgetnek vele, beleavatják a gazdasági élet sokféle csinjababínjába. Megtanul sok minden munkát apjától a fiú, anyjától a leány. Az élet kemény és tanulságos iskoláját járja. Ez az igazi munka-iskola. Ez a munka kifárasztja őket, jól esik a pihenés.

A sok-gyerekes házban, családban van gond, de van öröm is. Zajos az ilyen család; van kicsi, nagy. A nagyok örülnek a kicsiknek, mókáikon elmulatnak. Az apa, anya gondjai elpihennek a gyerekzsivajban. Ez is mond valamit, az is, mindig van esemény. A népes család egy kis világ, egy színes, sugaras világ sok gonddal, sok örömmel.

Az a másik család, hol csak egy gyerek van, rideg, kietlen, színtelen. Félve lesik a gyereket, aki mihamar ura, zsarnoka lesz apjának, anyjának. A munka közös fáradtsága nem kapcsolja őket össze, a gyerek a sok becézgetésben elfásul, elunja a módot; igazi szeretet nem fakad lelkében szülei iránt. Csak önmagáért kezd élni s az érdekl, ami az ő saját vágyai körébe esik. Munka, fáradtság nélkül kap meg mindent s megszokja, hogy mindene meg legyen, mindent

megkapjon. Gőgös, rideg, dacos lesz a lelke, nincs öröme, csak a vágyai kielégítésében. Hogy minden vágya teljesüljön, a szülők is azt akarják. A gyerek megszokja az élvezetekét, az italt, a dohányt, a szép ruhát, a korcsmát és mindazt, ami a léha vágyaktól áthatott egyén kedves vágya.

Más az egykés-falu és család, mint a sok-gyerekes. Emez a természetes, amaz a különös, emez olyan, amilyennek lenni kell, amaz, amilyennek nem szabad lenni, emez az egészséges állapot, amaz a beteges; emez a normális, amaz a patologikus. És ez a beteges állapot logikus következménye a létrehozó okoknak.

Nem egyetlen generációról van szó, hanem generációkról. Az egyke-család és az egyke-falu olyik ötven esztendő, olyik csak tíz esztendő egyke-betegség nyomait viseli. Ennyi idő egyke-bűne rányomja bélyegét a lélekre, az egyének külső és belső habitusára. A sötét bűnözés bármilyen fajtájával küzd is a házaspár azért, hogy csak egykéje legyen, romboló munkát végez az apán úgy, mint az anyán. A fizikai természetellenes izgalmak megrontják a fizikum egészségét, a férfiét úgy, mint a nőét. Lassankint az átöröklés folytán a romlás mind nagyobbá válik, mert hiszen még arról se lehet szó, hogy egy-egy egészséges egyén iktatódik közbe, mert az egyke-rendszer szabálya az, hogy az egyke-legény egyke-leányt vegyen feleségül. Az egyke egyik közvetlen eredménye a testi satnyulás, a degeneráltság, a szervezet pusztulása, hajlamossága a betegség felé. Az egyke-test tele van beteg vágyakkal, ezekre hoz magával már születésével diszpozíciót, melyet aztán még jobban kifejleszt az egyke-családi élet.

A fizikai izgalmak mellé járulnak a lelki izgalmak. A bűn ott jár köztük állandóan és ez a néma bűn hangosan és állandóan vádol, hiába enyhíti a súlyos vádat az, hogy az egész falu részese a bűnnek, hogy mindenki ugyanegyed, ugyanazt cselekszi. Ez csak eltompítja az erkölcsi érzést és egy egész külön morális felfogás alakul ki, léha és természetellenes, nemesebb és tisztább öröm nélkül szűkölködő. Energiálan erkölcs ez, szomorú és bús, tele fekélyé], mely a legszebb és legtermészetesebb emberi kapcsolatot lealjasítja, állatíva teszi.

A fizikailag és lelkileg elernyed, beteg egyének társu-

lásából, e satnyuló életből fakad a satnyuló virág: az egyke. E sápadt «én», ez a majd félénk, majd vakmerő, ez a majd akaratt nélküli, majd csupa akarom, ez a lesújtóan tehetetlen, gyöngé, majd korához nem illően felnőtt, érett gyermek, aki teszi mindazt, ami nem neki való, de igazán nem élt úgy soha, mint a gyermek szokott.

Ez a kora érettség elválasztja a normális gyermektől az egykét. Ez már értő szemmel nézi az életet és tudja azt, amit még tudni nem kellene. Őt már vágyak foglalkoztatják, melyektől még teljesen idegennek kellene lennie. Ezért pathologikus az egyke, mint azok a gyermekek, kiket az élet mostoha árja hamar elbuktat s megfojt erkölcsileg. Hogy az egyke ellenszenves, hogy az iskola fél tőle, hogy annyi fizikai és erkölcsi betegség látogatja meg, nem csodálom. A gyermek ártatlan és nem tehet arról, hogy egykének született. Szegény egyke-gyerek!

Az egyke-gyermekekből lesz az egyke-család, az egyke-falu s lassankint kialakul s már is kialakult az egyke-társadalom, melynek élete természetellenes, dekadens és egészen más morálú, mint a nem egykés társadalom. Fentebb az adatok szavaival elmondtam, hogy az egyke-társadalom sajnálatos fizikai és erkölcsi dekadenciában van. A satnyulás megállapítható határozottan. Már ez is nagy baj. A baj azonban még ennél is tovább ér: megfertőzi az egészségeseket is. Az egyke morál is divattá lett az egyke-társadalomban, ez ellen nem szabad véteni senkinek, aki ebben a társadalomban élni akar; az egyke törvény s eszerint kell élni mindenkinek, aki az egyke-társadalomhoz tartozik. Az egyke hódító hatalom, szűz területekre hatol be s mind tovább terjed Egykeország hatalma. Az egyke ellensége a józan, egészséges felfogásnak, ellensége az egészséges családi életnek, a vagyonnak, az egészségeseknek, a nemzetnek. Az egyke bűn, ez a természet szégyene; – ezt tudja mindenki, tudja az egykéző és tudják sokan, hogy az egyke-rendszer törvénybe ütköző cselekedetek egész sorát követi el, – mégis él és virágzik s radikális módon vele szembe nem száll senki.

Lehet-e ellene védekezni? Mindenesetre lehet. A védekezés, az egyke-rendszer megszüntetése morális és törvényes kötelesség. El vagyok arra készülve, hogy azt mondják sokan:

nem olyan nagy baj még az egyke és felhozzák majd azokat a tudományos és tapasztalati ellenokokat, melyekből még az is ki fog tűnni, hogy az egyke szükséges, sőt hasznos is. Mindent elhiszek, sőt magam is állítom, hogy az egyke anyagilag egyes helyeken jó hatást tesz. Én ezt az oldalát cáfolni nem akarom, de még azt is vallom, hogy ma morális tekintetben sincs *olyan nagy baj mindenütt!* Ma még talán nem szükséges meghúzni a vészharangot, de a holnap és a holnapután milyen lesz? A nem művelt nép erkölcsét mennyire rombolja az *a felvilágosodottság*, ami az egykével együtt jár! Bizony «talán» mégis csak egész komolyan kell venni az egykét!...

III.

Védekezés az egyke-rendszer ellen.

Lássuk most már, hogy mit ajánlanak azok az egyke ellen, akik jól ismerik az egyke okait.

Azt hiszem, mondanom sem kell újból, hogy az egykének oka nem egy: más az egyik helyen, más a másikon. Nagyon természetes, hogy ellene a küzdelem módját is aszerint ajánlják adatgyűjtőim, amint más-más az ok. Ahol gazdasági oka van az egykének, azt ajánlják, hogy *javítani kell a gazdasági helyzetet*, hogy jobb legyen a megélhetési feltétel. Ezt persze különösen ott ajánlják, ahol szegény emberek között divat az egyke. Ugyancsak ilyen helyen sokat segítene az, ha a szegény embernek nem kellene félni attól, hogy miként bírja meg az új gyermekkel járó kiadásokat, mert pénzbe kerül a bába, az orvos. Azt ajánlják, hogy legyen *ingyen bába s ingyenes orvoslása* a 12 éven aluli gyermeknek.

Ajánlják többen azt is, hogy *a több gyermekes családot adókedvezményben kell részesíteni* s a kevesebb vagy gyermekteleneket megadóztatni az agglegényekkel egyetemben. Egész adókulcsot dolgozott ki egyik-másik s így olvasva olyan észszerű s olyan jó dolognak látszik ez és ki merné mondani, hogy majd egyszer nálunk is nem kerül-e gyakorlatba ez az új adó-nem! Mindenesetre a kérdés anyagi oldalról való megfogása, hathatós ellenszernek bizonyulna. E tekintetben

egy igen érdekes adatot kaptam Kolozs megyéből. A megye egyik községében szokás az, hogy 17-18 éves legények magukhoz vesznek ugyanilyen korú leányokat s ezekkel több-kevesebb ideig, legtöbbször a szülőkkel egy fedél alatt, közös háztartásban élnek. Ha nem válik be a leány a háznál, akkor hazaküldik szülőihez. Ha pedig «beválik», tovább él vele s a katonaság elvégzése után *esetleg* meg is esküszik, de legtöbbször nem. S így nagyon elharapódzott a vadházasság. Ez ellen a község intelligens elemei, a pap, a tanító s a jegyző a községi hitelszövetkezetek útján vették fel a harcot oly módon, hogy kimondták, hogy csak olyan embernek adnak kölcsönt, aki törvényes házasságban s akinek családjában nincs vadházasság. Aki ezt a szabályt megszegi, annak felmondják a kölcsönt, illetve nem adnak. Ez annyira bevált, hogy egy és fél év leforgása alatt 29 vadházasságot szüntettek meg. «Sem pénzbüntetés, mondja az adatgyűjtő, sem törvény nem hathat úgy reá, mintha ő, amikor pénzre van szüksége, nem kaphat. S azt hiszem alkalmas időben és módon az egyke-községekben is beválnék ez az egyke-rendszer ellen.» – Ide írtam, talán tanulni fognak belőle azok, kik, amint írják, «lelki gyötrődéssel» nézik, miként pusztul a magyar faj s akik azt mondják kétségbeesve: «nincs menekvés», – nem tudnak az egyke ellen «semmi intézkedést.»

Több oldalról ajánlják azt, hogy meg kell szüntetni a korai házasságot, mert azzal kezdődik az egykezes, hogy nem akarják a szülők, hogy olyan fiatalon legyen gyermeke a lányuknak. Persze kitanítják, hogy miként lehet elkerülni a gyermekáldást, illetve gyermekcsapást. Mivel pedig erre kioktatást a szülők részben a mindentudó javasasszonytól vagy azoktól kapják, akik «a szülésetet tanulták», tehát a törvénynek kell jobban ügyelni ezek üzeneteire, amint mondják «terrorral, vas szigorral, minden álhumanizmus nélkül.» Egyik adatom valóban olyant javasol, ami minden humanizmus nélkül markolna bele a nép lelkébe. így azt ajánlja; «minden 40-45 évesnél fiatalabb asszony halála esetén törvényszéki hites orvossal megvizsgálandó s hacsak a legkisebb gyanúok forogna fenn, hogy a halált bűnös manipuláció okozta, felboncolandó. (A nép ugyanis a boncolást «borzasztónak» tartja.) Az ilyen gyermekelhajtásban meghalt asszonyt nem szabad egyházi szertartással eltemetni. A kör-

nyezetet szigorú vizsgálat alá kell venni s aki segédkezett a bűnös tevékenységben, kérlelhetetlenül büntetni kell.» – Érdekes javaslat az is, hogy a véderő-törvényt olyképp kell módosítani, hogy az egyke-gyermek-semmi kedvezményben ne részesüljön.

Ide írtam ezt is, mert ez is világos bizonyítéka annak, hogy mennyire veszedelmesnek tartják az egyikét azok, akik jól ismerik s hogy mennyire indokolatlan az olyanféle laikus beszéd, hogy «nincs még olyan nagy baj.»

De ha még úgy volna is. Ha *még* nincs is olyan nagy baj, vajjon nem jobb-e most küzdeni a kisebb baj ellen, mint amikor *már* nagy lesz a baj. Azt hiszem, hogy már is elég nagy a baj!

A legnagyobb elkeseredés hangján szólnak az adatgyűjtők a «szemérmetlen furfanggal és erőszakossággal dolgozó» óvszer árusok ellen, kik a «legmodernebb gyermekvesztő eszközöket» ajánlják. Meg kell ezeket rendszabályozni, el kell tiltani a különböző címek alatt forgalomba hozott reklámfüzetek terjesztésétől őket. Egyértelműen mondják azt, hogy ezek az ügynökök s ezek a füzetek terjesztik leghathatósabbban a mételyt.

Igazuk van: az ilyenféle kitanítás bármilyen formában is erkölcsi ragály a népre s a bűnre csábítás ezen módját üldözni kell, még pedig a legnagyobb szigorúsággal. A népet meg kell menteni ezektől az ügynököktől és reklámfüzetektől, még ha a «Nemi higiénié» címet viselik is. Nem egyebek ezek, mint óvszer-áruik kiabáló reklamirozása.

Többen ajánlják azt, hogy szigorúbban kell venni a fiatalok korcsmai tilalmát. El kell úgy ettől tiltani, mint a táncmulatságoktól. Ez azonban inkább az általános erkölcsi étellel, mint az egykézéssel kapcsolatos.

A fentiekben elősorolt egyke-ellenes szerekhez talán még azt tehetném hozzá, hogy az egyke ellen a küzdelmet egységessé, rendszeressé kellene tenni meg kellene alkotni a népvédő, egyke ellenes egyesületet, – s ezen küzdelemben főszerepet kellene vinni a nép felvilágosításának. E felvilágosításnak írásban és szóban kellene történni. Ezt nem úgy gondolnám, hogy egyetlen egyszer kapna felvilágosító füzetet s hallana okos szót az egyke ellen a nép: szapora írás és szapora beszéd kellene. Az óvszer-árusok ezer számra küldik szét

reklámjait, «minden negyedévben», de gyakrabban is. Ha ugyanígy tenne az a bizonyos egyke ellen küzdő társaság, akkor végre is elérhetné célját. Persze jól megírt füzetekre lenne szükség, mely hozzá férkőzne a nép lelkéhez, eszéhez és szívéhez. Ennek egyenest a nép számára kellene írva lenni. A magyar faj fenntartása, erkölcsi és egészségi védelme ennyit megérdemelne.

Befejezés.

Az egyke-kérdés egyenesen belekapcsolódik az élet problémáiba. E probléma megoldását minek keresni metafizikai ködökben. Maradjunk itt a földön, a valóság utain. Így az élet problémája könnyebben megoldható, mert biológiai jelenséggé redukálódik.

E biológiai jelenség célja is biológiai. Minket most e cél érdekel. Ez a cél az élet folytonosságának fenntartása, hogy folyjon az élet, mint egy végtelen zúgó folyam árja s hömpölyögjön szakadatlanul. Partja nincs e folyamnak, mert mindent betakarnak zúgó habjai. Így nem szakad meg az élet sehol, mindenütt van és mindenütt lesz, mert az élet a «van». A «nincs» kitalált s éhez az életnek semmi köze. E hatalmas folyam részei vagyunk mi mindnyájan a kicsi látható és láthatatlan létezőkkel együtt: fent úszunk, aztán alámerülünk. A gyermek, az ott úszik fent. A gyermek az élet árja folytonosságának biztosítója. A biológiai értelemben vett élet célja más nem lehet, minthogy önmagát fenntartsa; az élet a nemzedékeivel, utódaival, a gyermekekkel tartja fenn önmagát, az élet célja tehát a gyermek. A problémát ez fejt meg.

Az egyke-rendszer ellene szegül a természetnek s a maga emberi eszközeivel bünt követ el ellene, a biológiai cél elérését akarja megghiúsítani és ha az egyke-rendszer még nagyobb mérvet öltene, ha ez a divat, mondjuk, olyan általánosan hódítóvá lenne, mint általában a divat, – (és divatról lévén szó, mért ne terjedhetne úgy el) – azt hiszem, mihamar megcsökkenne az emberiség száma. Az egyke-támadás nemcsak a természet törvényei ellen, hanem az emberiség s a nemzet ellen is. Az egyke bűn, ez hazafiatlan-

ság, ez az egyén gyávasága. Én nem marasztalom el a népet. A nép az én szememben szent, mint egy gyermek. Mert a nép gyermek az ő tudatlanságában. A népet e dologért én a felvilágosító bíróság elé állítanám. E felvilágosításnak fel kell emelni a mi józan népünket s e felvilágosításban fontos szerep fog jutni a Magyar Gyermektanulmányi Társaságnak is. A felvilágosításra az első lépést ezekkel az én töredékes adataimmal megtette, igaz, hogy ezt nem lefelé a néphez, hanem felfelé a műveltekhez, a népkormányzókhöz. A *felső-kön* a sor most már, hogy a második s a többi lépést megtegyék – a nép felé.